

Forfatter: Paludan-Müller, Fr.

Titel: Paludan-Müllers poetiske Skrifter i Udvalg, I. Bind

Citation: Paludan-Müller, Fr.: "Paludan-Müllers poetiske Skrifter i Udvalg, I. Bind", i Paludan-Müller, Fr.: *Paludan-Müllers poetiske Skrifter i Udvalg, I. Bind*, udg. af CARL S. PETERSEN , 1909, s. V. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-paludanm01-shoot-idm140207711194736.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Paludan-Müllers poetiske Skrifter i Udvalg, I. Bind

UDGIVERENS FORORD

Nærværende Udgave af Frederik Paludan-Müllers poetiske Skrifter er et Udvalg, ikke en samlet Udgave af, hvad han har skrevet. Fuldstændighed er den første Fordring til en Udgave, der gør Krav paa at være *videnskabelig*, og Fuldstændighed kan ogsaa i en *Folkeudgave* være paa sin Plads, naar det gælder en samtidig Forfatter, hvor Ensartethed i Livssyn og Udtryksmaade hos Digter og Publikum lader det sidste bære over med den førstes svagere Arbejder; men Fuldstændighed er af saare tvivlsomt Værd i en Folkeudgave af en Digter fra en nu forsvunden Litteraturperiode, hvis Maade at udtrykke sig paa, hvis Syn paa Livet og Menneskene i saa mange Maader afviger fra eller støder an mod vort. Man tør paastaa, at man kun gør en Forfatter fra en ældre Tid en daarlig Tjeneste ved til Alménlæsning at optrykke alt, hvad han har skrevet, uden Hensyn til, om det i Form og Indhold nu føles som forældet eller ej. Man staar derved Fare for, at det, som virkelig har poetisk Værd, forsvinder i eller overskygges af det, som kun har litterærhistorisk eller tidshistorisk Interesse; men hermed er hverken den gamle Forfatter eller det nulevende, for Poesi interesserede Publikum tjent.

Selv de Kritikere, der som Brødrene Julius og Frederik Lange har værdsat Paludan-Müllers Digtning højest, har ikke nægtet, at der blandt hans Arbejder - selvfølgelig - er adskillige, som er svage og for en Nutidslæser, der søger poetisk Berigelse, ikke blot og bar tids- eller personalhistorisk Belæring, uden dybere Interesse. Alle saadanne Arbejder er udeladte af nærværende Udgave. De skal nævnes her i den Orden, i hvilken de i sin Tid udkom: 1832 "Fire Romanzer", "Kjærlighed ved Hoffet", 1835 "Zuleimas Flugt", 1836 "Eventyr i Skoven", "Alf og Rose", 1837 "Trochæer og Jamber", 1838 "Fyrste og Page", "Beatrice", 1861 "Paradiset", 1862 "Pygmalion", 1866-73 "Ivar Lykkes Historie", 1874 "Tiderne skifte" - desuden en Række mindre Digte fra forskellige Perioder af Digterens Liv.

Som man ser, rammer Udeladelserne dels Paludan-Müllers Ungdoms-, dels hans Alderdomsdigtning, derimod ikke hans Manddomsdigtning, den hvori han ydede sit bedste og det, som vil bevare hans Navn som vi en af vor Litteraturs anseeligste Forfattere. Men selvom en Del er udeladt, skulde jeg dog tro, at ogsaa af hvad der er medtaget, vil man særdeles vel kunne danne sig et klart og i det store og hele udtømmende Billede af Gangen i Paludan-Müllers digteriske Virksomhed.

Medens Stoffet i de tidligere Udgaver af Paludan-Müllers poetiske Skrifter var meddelt uden nogen som helst Orden, et Forhold, bl. a. Julius Lange levende har udtalt sin Beklagelse af, er i nærværende Udgave Værkerne meddelte i Tidsfølge, hvilket vil sige: efter Affattelsestiden, hvor denne kunde sikkert bestemmes, ellers efter Udgivelsestiden. Det har været mig meget magtpaaliggende at komme under Vejr med, naar de enkelte Værker er blevet skrevne, hvilket jo ingenlunde behøver at være ensbetydende med, naar de er udkomne, og jeg har i Kommentaren meddelt alt, hvad jeg af ydre eller indre Grunde kunde samle derom; men desværre er det Materiale, som foreligger til nærmere Belysning af Paludan-Müllers Liv og Digtning, saa mangelfuldt, at man kun sjældent kan komme til noget Resultat. En Ordning efter Affattelsestid, der naturligvis var den ene rigtige, lod sig saaledes ikke gennemføre. Paa den anden Side vilde det dog være forkert helt at se bort fra Affattelsestiden i de Tilfælde, hvor denne lod sig bestemme, og kun holde sig til Udgivelsestiden. Dette kan oplyses ved et Par Exempler. Der foreligger fra Paludan-Müllers Side den Oplysning, at "Dryaden" er ældre end "Tithon", skønt førstnævnte Værk udkom lidt senere; Udgaven vilde ved at negligere denne Oplysning komme til at give et skævt Billede af de to Arbejders indbyrdes Forhold. Digtet "Perlen" tillægger Frederik Lange, forledt af Udgivelsestiden, en Betydning, som maa forkastes, naar man kender Affattelsestiden, der i dette Tilfælde er dokumentfast; det vilde være falsk, om Udgaven ikke anbragte dette Digt paa rette Sted i Digterens Produktion. Et enkelt Arbejde lægger sig imidlertid paa tværs af et hvert Ordningsprincip. Det er "Adam Homo". Første Del af dette Digt blev skrevet 1839, men udkom 1841; anden og tredje Del blev skrevet efter Begyndelsen af 1845 og udkom sidst paa Aaret 1848; men ind derimellem udkom "Dryaden", "Tithon" og "Abels Død" alle i 1844. At skille "Adam Homo" ad lod sig selvfølgelig ikke gøre, altsaa maatte de tre Digte sættes enten efter eller før, idet de naturligvis maatte holdes sammen; jeg har valgt at sætte dem før, fordi de efter deres Indhold tilhører Perioden før "Adam Homo". - De Tal, som er anbragte i Klammer under de enkelte Værkers Titel, angiver altsaa Affattelsestiden, hvor denne er kendt, ellers Udgivelsestiden; hvad der er hvad i det enkelte Tilfælde, vil fremgaa af Kommentaren.

De allerfleste af de i nærværende Udgave optagne Arbejder er allerede i Digterens Levetid udkomne i adskillige Udgaver, nogle endog i mange. Paludan-Müller havde den Skik, hvergang et af hans Værker skulde udgives paa ny, da at gennemarbejde Teksten grundigt og omhyggeligt, idet han aldrig kunde faa Formen klar og ren nok. Heraf er Følgen blevet, at hvert enkelt Værk foreligger i en Række, indbyrdes vii mere eller mindre forskellige Redaktioner. Overfor denne Mangfoldighed har en Udgiver kun ét af to at gøre: enten at give den ældste eller den yngste Redaktion; ti af de forskellige forhaandenværende Redaktioner at sammenflikke en Udgave, som aldrig har været til, - en Fremgangsmaade, man af og til ser brugt, - er selvfølgelig ganske utilladeligt og skyldes blot en Misforstaaelse af de Principper, der anvendes overfor

Texter, som kun foreligger i andenhaands Afskrifter. En Udgiver af Paludan-Müller har dog næppe noget Valg: Digteren har selv Gang paa Gang i sine Efterskrifter saa bestemt forlangt, at kommende Udgivere skulde respektere den sidste Redaktion, han havde givet hvert enkelt Digt, at man har at bøje sig for hans energisk udtalte Vilje. Jeg har derfor overalt givet Værkerne i den sidste, af Digteren selv besørgede Udgave, idet jeg kun ved en Sammenligning med de tidligere Udgaver har rensat Texten for indløbne Trykfejl, hvilke ikke var mange.

De ved den idelige Omarbejdelse fremkomne talrige Varianter har naturligvis deres store Interesse. De giver nemlig, da Trykmanuskripter kun er til Stede i sørgeligt ringe Antal, og Kladder ganske mangler, et Indblik i Digterens Arbejdsmetode og derigennem Bidrag til hans Psykologi. Varianterne har saaledes deres store videnskabelige Værdi. Det var oprindelig Hensigten, at nærværende Udgave skulde medtage ogsaa noget af dette Stof, men naar det ikke des mindre ikke er sket, skyldes det Overbevisningen om, at et Udvalg ikke lod sig foretage. Det er den samlede Sum af Varianter, der har Betydning, ikke et større eller mindre Udvalg; ti hvem borger Benytteren for, at Udgiveren ikke har overset noget, der, tilsyneladende ligegyldigt, ved nærmere Granskning vilde befindes at være af største Værdi. Mere end paa noget andet Omraade gælder her Reglen: alt eller intet; og da Hensynet til Udgavens Omfang forbød Medtagelsen af alt, er intet medtaget. Kun hvor det var nødvendigt for at dokumentere Kommentering eller Ikke-Kommentering af et Sted, er Varianterne anførte; men disse Tilfælde er saa faa, at de ikke vil kunne forlede nogen til paa dem at bygge Formodninger om Digterens Arbejdsmetode.

Den Retskrivning, hvori Værkerne i nærværende Udgave fremtræder, er Paludan-Müllers egen. Men det er ikke altid helt igennem den, hvori det enkelte Værk sidst foreligger fra Digterens Haand. Det har nemlig under de gentagne Optræk ikke kunnet undgaas, at Sættere og Korrekturlæsere (Paludan-Müller benyttede paa sine ældre Aar saadanne) har gjort deres individuelle Opfattelse gældende af, hvordan Ordene rettelig burde staves, og derved er der ofte i de senere Udgaver indkommet en Vaklen i det ortografiske, som ganske fattes i de af Digteren selv i hans Manddomsalder besørgede Udgaver. Dette gælder særligt 5te Udgave af "Adam Homo" fra 1873, hvor Retskrivningen er en forvirret Blanding af Paludan-Müllers egen og den dengang officielle Svend Grundtvigske, og denne Forvirring er blevet endnu mere forøget i den efter Digterens Død' af Hustruen og en Niece besørgede Udgave af de VIII "Poetiske Skrifter". At bevare dette Virvar, der er Paludan Müller selv uvedkommende, vilde være meningsløst, og da det ved en Gennemgang af de forskellige Udgaver fra hans Haand meget let lod sig konstatere, hvordan han selv vilde have sit Modersmaal skrevet, er han i denne Udgave for Retskrivningens Vedkommende bragt i Overensstemmelse med sig selv. Enkelte Inkonsekvenser, der meget godt kan skyldes Paludan-Müller selv (f. Ex. *hen ad Vejen* og *henad Stien* o. lign.), har jeg ladet blive staaende.

Hvad nu angaar den til de enkelte Værker knyttede Kommentar, da falder denne i to Dele. Foran den egentlige Kommentar til Enkeltheder i vedkommende Digt er anbragt et Stykke, som i en fast tilbagevendende Rækkefølge skulde bringe Oplysninger om følgende Punkter: 1) Bibliografi (d.v.s. Affattelses- og Udgivelsestid, forhaandenværende Udgaver), 2) nærværende Udgaves Text, 3) Originaludgavens Tilegnelse, 4) Manuskript, 5) Oversættelser, 6) Musik, 7) Tjeateropførelser, 8) Illustrationer, 9) Versemaal (kun i et enkelt Tilfælde), 10) Æmnet (Kilder, Behandling o. lign.), 11) Samtidens Dom (Anmeldelser og private Udtalelser), 12) nyere Litteratur om vedkommende Værk. Naar Led i denne Række mangler, betyder det, at der enten intet er at sige derom, eller at Udgiveren ikke har formaaet at finde noget.

Om to af disse 12 Punkter maa følgende bemærkes, for at Misforstaaelse kan undgaas. Oplysningerne om Musik, der er mig meddelte af Hr. Biblioteksassistent Jens Aarsbo, omfatter kun Musik af mere bekendte Komponister, derimod ikke svagere, nu ganske forglemte Arbejder; Oplysningerne om Oversættelser hviler paa Erslews Forfatterlexikon og paa Samlingerne i det kgl. Bibliotek og kan ifølge Sagens Natur ikke gøre mindste Krav paa at være fuldstændige, ti det kgl. Bibliotek ejer hverken alle udenlandske Tidsskrifter eller alle udenlandske Antologier, og selvom det gjorde det, vilde jeg dog ikke kunne have overkommet at gennemgaa dem alle.

Kommentaren til Enkeltheder er anlagt noget anderledes for de mytologisk-historiske Værkers Vedkommende end for de andres. Jeg har nemlig ved de førstnævnte indskrænket mig til at give sproglige Oplysninger og kommentere Navne og Begivenheder, men derimod ikke indladt mig paa i det enkelte at eftervise, hvor lidt eller hvor meget Sceneriet, Skildring af Klædedragt og Skikke, de optrædende Personers Maade at tænke og tale paa stemmer overens med Oldtidens. At gøre det maatte blive en Opgave for en klassisk Filolog, der med Kendskab til sin særlige Videnskab forbandt Indsigt i moderne Litteratur (navnlig Goethe), og det maatte gøres paa en bredere Basis: som en Vurdering i det hele af hin Tids "klassiske" Digtning. For nærværende Udgiver vilde en saadan Undersøgelse kræve et overordentligt Arbejde, og det er et meget stort Spørgsmaal, om Udbyttet for det store Publikum i foreliggende Tilfælde vilde staa i noget Forhold til Anstrængelserne, saa meget mere som det næppe er muligt at konstatere, hvad og hvor meget Paludan-Müller har læst og vidst. For de øvrige IX Værkers Vedkommende har jeg derimod stræbt, saa godt som Tid og Plads har tilladt det, at give ogsaa den kulturhistoriske og - naturligvis - litteraturhistoriske Baggrund, som er nødvendig for Forstaaelsen. Desuden har jeg, da nærværende Udgave er en *Folkeudgave*, ikke en videnskabelig for en snævrere Kres af litterært kyndige bestemt Udgave, ment det rigtigst at forklare

alle saadanne Ord, Talemaader og Citater, som ikke kunde forudsættes alment bekendte, og derved har Kommentaren faaet et ret broget Udseende. Af den Grund er det blevet anset for rigtigst ikke at anbringe den som Fodkommentar under de paagældende Sider, men bagerst i hvert enkelt Bind. Det undgaas derved, at Læseren hvert Øjeblik jages ned i Kommentaren efter en Oplysning, som han ofte til sin Ærgrelse finder ganske overflødig. - Bibelcitater er givne efter Udgaven 1825 af Frederik VI's Bibel.

Det er min bestemte Overbevisning, at adskillige af Paludan-Müllers Værker, først og sidst naturligvis "Adam Homo", staar i det inderligste og intimeste Forhold til Samtiden, at de er byggede paa nøje Kendskab til Personer og Forhold fra hin Tid, at der til Personernes Karakteristik er laant Træk fra dalevende Personer - men kun i de allerfærreste Tilfælde har jeg kunnet begrunde denne min Overbevisning. Tradition eksisterer saa at sige ikke, og næsten alle skriftlige Optegnelser som Breve og Manuskripter er forsvundne eller tilintetgjorte. Dette maa alvorligt beklages. Selvom særlige Forhold har gjort sig gældende for Paludan-Müllers Vedkommende, idet hans Hustru skinsygt tilintetgjorde alt af Breve og Optegnelser, der vedrørte Manden, saa deler han dog i det hele og store kun Skæbne med sin Samtids øvrige Digtere. Ti hvor er det henne, hele det Stof af Kladder, Manuskripter, Breve, Optegnelser, som forlængst burde have været samlet i vore offentlige Biblioteker og derigennem have været tilgængeligt for Eftertiden? Hvad der endnu er bevaret af Materiale fra "Guldalderen" i vor Litteratur, skyldes, som det ogsaa for Paludan-Müllers Vedkommende har vist sig, næsten udelukkende en enkelt Mands Iver og Samlerflid: afdøde Etatsraad Edv. Collin. Den Opgave, som Bibliotekerne lod ligge, tog han op med overordentlig Energi, og hans Samling saa vel som hans Brevvexling med Forfatterne (ogsaa med Paludan-Müller) viser, at det ikke var fra disses Side, at det skortede paa Interesse og Forstaaelse af Opgaven. -

Med Hensyn til Indledningen, der af Hensyn til Pladsen maatte være saa kort som muligt, skal det kun bemærkes, at utrykt, tidligere ubenyttet Materiale saa godt som ikke har staaet til min Raadighed; den er saaledes skrevet paa Grundlag af den trykte Litteratur om Paludan-Müller og har kun til Hensigt at give de Læsere, som ikke kender denne Litteratur, de Oplysninger om Digterens Liv og Gangen i hans Forfattervirksomhed, som er nødvendige, naar man vil læse hans Værker. Jeg har ikke anset det for rigtigst at komme ind paa de Arbejder af ham, som ikke er medtagne i nærværende Udgave. - Citater af hans Skrifter er i Indledningen givne efter Originaludgaverne.

x

Tilbage staar for mig at bringe min Tak til de ikke faa, der paa forskellig Maade har hjulpet mig under mit Arbejde, og særlig til dem, der elskværdigt har udlaant mig Manuskripter eller Breve: Hr. Professor Borchsenius, Fru Professorinde Bøgh, Fru Dr. Gregersen og Hr. Boghandler Reitzel.

København, i December 1908. xı